

Lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta

Lausuntopyyntö VN/18059/2020

Yleistä

Suomen Asianajajaliitolta on pyydetty lausuntoa oikeusministeriölle koskien luonnosta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain 6 luvun 5 §:n muuttamisesta siten, että lainkohdan mukaiseksi koventamisperusteeksi säädetään rikoksen tekeminen *sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta*. Ehdotus sisältää lisäksi eräitä teknisluonteisia yhteisösakkoa koskevia muutoksia.

Esityksen tavoitteena on korostaa sellaisten tekojen moitittavuutta, joiden keskeisenä vaikuttimena on nimenomaan uhrin sukupuoleen perustuva viha. Asianajajaliitto yhtyy mietinnössä esitettyyn kantaan siitä, että sukupuoleen kohdistuvaa vihaa on perusteltua arvioida yhtä tuomittavana kuin rasismia. Tältä osin lakimuutos on hyvin perusteltu.

Ehdotetulla sääntelyllä ei Asianajajaliiton käsityksen mukaan olisi suoraa muutosta jo voimassa olevaan oikeustilaan, koska tällaisen erityisen sukupuoleen liittyvän vaikuttimen voidaan jo nykyisin tosiasiallisesti vaikuttavan rangaistusta koventavasti. Nimenomaista lisäystä koventamisperusteisiin voidaan pitää lähinnä lakiteknisesti selkiyttävänä. Ehdotetun sääntelyn keskeinen merkitys on kuitenkin nähtävä enemmän asenteita muokkaavana kuin olennaisena oikeustilan muutoksena. Ehdotuksessa onkin symbolisen lainsäädännön piirteitä.

Voimassa oleva laki ja sukupuoleen perustuva vaikutin

Rangaistuksen mittaamisen yleiset periaatteet on ilmaistu rikoslain 6 luvun 4 §:ssä. Rangaistuksen tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Teon motiivit tulevat tarkasteltavaksi myös tahallisuusarvioinnin kohdalla. Rikoksen seuraamusharkinnassa teon hylättävät motiivit tulevat lähtökohtaisesti aina huomioiduksi, vaikka koventamisperustetta ei sovellettaisikaan. Tiettyyn sukupuoleen kohdistuva viha rikoksen keskeisenä motiivina voidaan siten ottaa jo pelkän yleissäännöksen perusteella huomioon rangaistuksen mittaamisessa.

Rikosten nimenomaisten koventamisperusteiden luettelo on legaliteettiperiaatteen ja rikosoikeudellisen tarkkarajaisuusvaatimuksen vuoksi varsin lyhyt. Rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 4) kohdan mukaan ns. vihamotiiviin liittyviä koventamisperusteita ovat rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta.

Vaikka edellä todettu lainkohta onkin säädetty ennen muuta erilaisten vähemmistöjen suojaksi, tunnusmerkistö ei rajaudu vähemmistöihin. Tarkasteltaessa 4) kohdassa yksilöityjä perusteita, Asianajajaliitto katsoo, että sukupuoleen liittyvää vihaa voidaan varsin perustellusti pitää sellaisena laissa viitattuna ”rinnastettavana muuna vaikuttimena”. Se, että asiasta ei ole oikeuskäytäntöä johtuu lähinnä siitä, että tapaukset, joissa tekijän ensisijainen ja keskeinen vaikutin on yleisesti uhrin sukupuoli, ovat hyvin harvinaisia.

Lakimuutoksen yhteiskunnallinen tarve

Hallitusohjelmaan on kirjattu erilaisia toimenpiteitä, joilla puututaan nykyistä vahvemmin järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, jotka uhkaavat sananvapautta, oikeudenhoitoa, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä. Perusoikeuksien turvaamiseksi Asianajajaliitto pitää kaikkia näihin ilmiöihin puuttuvia toimenpiteitä hyvin olennaisina. Vihapuhetta koskevan oikeudellisen sääntelyn tehostaminen ja viranomaisresurssien turvaaminen ovat erittäin tärkeitä tavoitteita.

Ehdotettu lakimuutos sijoittuu kuitenkin tässä kentässä hyvin etäälle ongelmien keskiöstä. Panettelevat ja solvaavat sukupuoleen liittyvät ilmaukset eivät sellaisenaan tulisi ehdotetun koventamisperusteen piiriin. Esimerkiksi sukupuolta koskevan vihapuheen ja siihen kytkeytyvien erilaisten rikoksien yleisyydestä huolimatta toiminnan perimmäiset motiivit liittyvät kuitenkin valtaosin johonkin muuhun syyhyn, kuten uhrin kuulumiseen tiettyyn vähemmistöön tai uhrin yhteiskunnalliseen toimintaan tai ilmaisemiin mielipiteisiin.

Toisaalta on selvää, ettei ehdotetulla koventamisperusteella olisi mitään tekemistä lähisuhdeväkivallan kanssa. Ehdotetun muutoksen rikosoikeudellinen käyttöala olisi tosiasiaassa varsin kapea ja se rajoittuisi varsin harvinaisiin tilanteisiin, joissa teon varsinainen motiivi liittyisi sukupuoleen ja uhri(t) muutoin valikoituisi(vat) täysin sattumanvaraisesti.

Asianajajaliitto huomauttaa, ettei ehdotetulla muutoksella tulisi olemaan merkittävää vaikutusta rangaistuskäytäntöön ja sen käyttöala parhaimmillaankin jäisi hyvin marginaaliseksi. Myöskään yleisestävää vaikutusta lakimuutoksella on vaikea ajatella olevan.

Helsingissä 8. lokakuuta 2020

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Hanna Räihä-Mäntyharju
Suomen Asianajajaliiton puheenjohtaja, asianajaja

LAATI Antti Riihelä
Suomen Asianajajaliiton rikosoikeuden asiantuntijaryhmän puheenjohtaja,
asianajaja

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu rikosoikeuden asiantuntijaryhmässä.